

Dansk idræt og den olympiske bevægelse 1894-1932

Af Per Jørgensen

Introduktion

Den olympiske bevægelses historie kan groft taget opdeles i tre perioder: Fra 1894-1932 blev legene introduceret, etableret og internationalt anerkendt. Fra og med OL i Berlin i 1936 har legene stort set haft den form og det indhold, der kendetegner dem i vore dage.¹ Perioden 1936-1984 var kendetegnet ved legenes fortsatte vækst i antallet af deltagere, aktiviteter og tilskuere samt en finpudsning af formen, men var også en periode, hvor den internationale politik næsten konstant spillede en dominerende rolle før, under og efter de respektive lege. Det var også i den periode, hvor amatørismen, der stort set fra begyndelsen stod helt centralt som en krumtap i den olympiske bevægelses selvforståelse, i stigende grad blev angrebet, ignoreret og til sidst opgivet. Den tredje periode, fra 1988 og til vore dage, har som de to forrige været kendetegnet ved vækst i antallet af aktive, men først og fremmest ved økonomisk vækst. På aktivsiden har væksten dog i snart mange år været størst i antallet af mediefolk, der for længst har overgået antallet af udøvere, trænere og ledere med flere længder.² Det hænger selvfølgelig sammen med at væksten i økonomien især har haft medierne og deres reklamemuligheder som lokomotiv. TV-mediet, der blev introduceret tilbage i 1936 i form af et lukket TV-kredsløb til berlinske biografer, har

således haft den store pung fremme. Det samme har sponsorerne, og sammen med professionalismens endegyldige sejr over amatørismen har den samlede udvikling både placeret økonomien bag rattet og med foden på speederen i den olympiske bevægelse. Om ideologien i form af de olympiske idealer, internt i bevægelsen kaldet »olympismen« eller »den olympiske ånd«, kan (gen?)erobre bremsen eller måske bare koblingen, vil bl.a. den igangværende kamp for revitalisering af den olympiske bevægelse vise.

Denne artikel beskæftiger sig med den første af de tre perioder, fra 1894 til 1932. Dens fokus vil være dansk idræts (forstået som Dansk Idræts-Forbund, DIF) og den danske olympiske bevægelses (forstået som Danmarks Olympiske Komite, DOK) forhold til den internationale olympiske bevægelse (forstået som IOC) i perioden. Undervejs vil der blive foretaget et internationalt udblik, først og fremmest til de øvrige nordiske lande. Især behandles to temaer. Det første tema beskriver IOCs opbygning som organisation, leder af den olympiske bevægelse og forhold til Danmark. Det andet tema er af mere ideologisk karakter, idet det beskæftiger sig komparativt med den måde, dansk idræt og den olympiske bevægelse så sportens opdragende muligheder i perioden.

Artiklen ser således især udviklingen i fugleperspektiv og i det omfang, der op-

træder »levende mennesker«, tilhører de den absolutte leder- eller udøverelite. At sætte DIF lig med »dansk idræt« kan forsvares i og med der er tale om eliteidræt, hvilket som bekendt er DIFs privilegium. At såvel skytter som gymnaster via deres organisation, De Danske Skytteforeninger (DDS), ved flere lejligheder rent faktisk deltog i det olympiske arbejde, er trods alt en anden historie.

Baggrund

I perioden 1894 til og med de 10. Olympiske Lege i 1932 udviklede den franske baron Pierre de Coubertins (1863-1937) idé sig fra det, der er blevet kaldt en »fin-desiècle-kuriositet«³ til en verdensomspændende kulturel begivenhed. Der var dog på ingen måde tale om en rolig og gnidningsløs udvikling. Efter en god begyndelse i Athen i 1896 kæmpede De Olympiske Lege for overlevelse frem til London i 1908. Fra Stockholm-legene i 1912 og til Paris i 1924 voksede legene imidlertid både i omfang og opmærksomhed ikke mindst med indførelsen af vinter-OL i 1924. Fra OL i 1928 i Amsterdam og 1932 i Los Angeles var legene markante, veletablerede internationale begivenheder.⁴ Massemediernes fulgte nu legene tæt, og OLs sportsstjerner som f.eks. Johnny Weismuller (USA), Sonja Heine (Norge) og Jesse Owens (USA), var også verdensstjerner. Den største stjerne i perioden var dog den finske løber Paavo Nurmi, der i 1928 vandt sin niende guldmedalje, men som umiddelbart inden OL i 1932 blev erklæret professionel.

OLs stjerner var allerede i løbet af 1920'erne i stigende grad blevet selve De Olympiske Leges symbol. De var væsentlige brikker i det kommercielle spil, som den internationale idræt også var ved at ud-

vikle sig til, og hvor en om sig gribende professionalisme og en forløjet amatørisme var en naturlig konsekvens. Endelig var stjernerne via deres internationale berømt-hed med til at udbrede den nationalisme, der allerede fra start kendetegnede den olympiske bevægelse. Når Nurmi vandt, var det Finland, der vandt. Det var selvfølgelig i princippet i modstrid med den olympiske idé om skabelse af international forståelse gennem OL og sport, men allerede Coubertin så sporten gennem nationale briller. Han, og mange med ham, var overbevist om sportens muligheder i skabelsen af et fysisk og mentalt stærkt fædreland.

Med OL i Berlin i 1936 fik legene i vidt omfang det præg, de har den dag i dag. På formsiden var de pompøse ritualer stort set på plads. Det samme var kravene om faciliteter af en vis standard til såvel udøvere (f.eks. OL-by) som publikum og medier. På indholdssiden var De Olympiske Lege nu begivenheder, hvor diskussioner om amatørisme, professionalisme, international politik, kommercialisme, medier, køn og gigantisme (men endnu ikke doping og korruption) var på dagsordenen.⁵ Samtidig var IOCs rolle og betydning i den olympiske bevægelse blevet ændret. Coubertin og IOC havde fra begyndelsen forsøgt at kontrollere såvel De Olympiske Leges form som indhold, men i takt med at de internationale specialforbund voksede, overtog de kontrollen med idrættens regler og udførelse. IOC's indflydelse på aktiviteterernes form og indhold blev minimeret og var i 1930'erne allerede begrænset til at vælge og overvåge OLs værtsbyer og ellers især beskæftige sig med egen ideologi og privilegier.⁶ Hvilket jo i øvrigt ca. 50 år senere skulle vise sig ikke at være så ringe endda, i takt med at privilegierne i form af »OL-brand'et« blev til en sand pengemaskine i milliardstørrelse.

De betroede mænd og deres organisationer

På en kongres i Paris fik Coubertin den 23. juni 1894 opbakning til at danne den Internationale Olympiske Komite (IOC), som han siden hen ved flere lejligheder kaldte »De betroede mænd«. Og mænd var det. Der skulle gå mere end 90 år før den første kvinde kom ind i IOC. Den første formand var grækeren Demetrius Bikelas, og det første OL fandt sted i Athen i 1896. Dernæst overtog Coubertin selv formandsposten, som han beholdt til 1925, hvor han blev afløst af belgieren grev Henri de Baillet-Latour (1925-1942).⁷ Coubertin håndplukkede medlemmerne til IOC i 1894, de fleste havde ikke engang været tilstede på kongressen i Paris. Gennem årene udviklede IOC sig som organisation fra et »familieforetagende«, der sædvanligvis mødtes en gang om året, ofte medbringende koner og børn, hen imod en moderne organisation, der dog i 1932 endnu langt fra var strømlinet. Allerede i 1894 mente Coubertin, at IOC burde bestå af a) en kerne af aktive, b) en større gruppe af tjenstivrige og c) en facade af nyttige mænd, der kunne forlene IOC med deres prestige.⁸ Kernen af aktive fungerede nærmest som et slags forretningsudvalg, selvom et sådant først officielt blev oprettet i 1921. Samme år blev vicepræsidentembedet ligeledes oprettet. Fra kongressen i Prag i 1925 blev organisationen yderligere styrket gennem et årligt møde mellem forretningsudvalget, de nationale olympiske komiteer og de internationale specialforbund. Siden 1915 har IOC haft hjemme i Lausanne i Schweiz, hvor der i vore dage findes et slagkraftigt sekretariat, velrustet bibliotek, stort arkiv og moderne museum. Desuden har IOC dannet et Internationalt Olympisk Akademi (IOA), der, bl.a. via et stort kursuscenter i Olympia i

Grækenland, prøver at udbrede den olympiske idé. Endelig har IOC gennem tiden også oprettet en række underorganisationer, stående udvalg og kommissioner, som det vil føre for vidt at komme ind på her.

I Coubertins tid blev De Olympiske Lege, som det også er tilfældet i dag, især forbundet med elitesport. OL skulle fungere som et udstillingsvindue for de ypperste præstationer og dermed få tilskuerne til selv at dyrke sport. Oprindeligt ønskede han imidlertid ikke kun sport repræsenteret i den olympiske bevægelse, og der var derfor også til at begynde med en del af repræsentanterne i IOC, der kom fra gymnastik- og skyttebevægelser. I Coubertins samtid havde mange (også i Danmark) imidlertid allerede »valgt side« mellem sport og gymnastik og fastholdt, at der var tale om forskellige og delvist uforenelige områder af legeskulturen. Det ene område, sporten, lagde vægt på konkurrence og produkt, mens det andet, gymnastikken, lagde vægt på holdninger og proces. Begge fløje hævdede, at netop deres aktivitet var

Stadion i Amsterdam, der blev brugt ved OL i 1928, havde plads til både fodbold, atletik og banecykling på én gang. Endnu større var dog White City Stadium fra OL i London i 1908. Det indeholdt også et svømmebassin.

bedst til at forberede ungdommen til et samfundsnyttigt liv.⁹

IOCs ledere kom, hvad enten de var fra sports-, gymnastik- eller fra skyttebevægelsen, fra samfundets højeste klasser, og de udpegede og valgte hinanden. I vore dage forekommer en selvsupplerende forsamling af (ofte ældre) mænd fra overklassen, herunder adelen, naturligvis ikke specielt repræsentativ endsige demokratisk, men omkring 1900 var det tilfældet i mange internationale organisationer også udenfor sportens verden. I Danmark blev sportens ledere især rekrutteret blandt borgerskabets mænd, især fra forretningslivet, militæret og delvis lægevidenskaben. I modsætning til i IOC har der været særdeles få adelige i DIFs bestyrelse gennem tiden. Der var uhyre få kvindelige ledere, og de, der var, nåede ikke længere end til menige bestyrelsesposter. De første kvindelige ledere i DIFs bestyrelse blev valgt i 1921.¹⁰ De første kvinder i IOC dukkede op i 1980'erne. Borgerskabets mænd sad tungt på magten i DIF i mange år efter at de for længst, det skete kort efter 1900, var kommet i mindretal blandt de menige medlemmer. Også de var »betroede« i den betydning, Coubertins lagde i ordet; de havde en vigtig sag at kæmpe for.

Der er næppe tvivl om at en væsentlig inspirationskilde for Coubertin i dannelsen af IOC kom fra den internationale fredsbevægelse. Mere end en tredjedel af de 50 personer, som Coubertin i 1894 fik overtalt til at være protektorer for den konference, der endte med at skabe den moderne olympiske bevægelse, kom fra den internationale fredsbevægelse. Blandt de 50 var i øvrigt den danske parlamentariker Frederik Bajer, der i 1908 fik Nobels fredspris. Coubertins inspiration fra fredsbevægelsen var ikke kun i relation til indholdet i det pædagogiske system, kaldet olympismen,

som han elaborerede på hele livet. Inspirationen omfattede også de organisatoriske rammer og formen på IOCs internationale arbejde¹¹. Fredsbevægelsens organisation var derimod ikke en del af inspirationsgrundlaget for de mænd fra borgerskabet, der i 1896 stod bag dannelsen af Dansk Idræts-Forbund. Her synes inspirationen snarere at have været den danske stats opbygning, idet også DIF principielt set blev opbygget efter de montesquieske principper om tredeling af magten, med en lovgivende, udøvende og dømmende instans.¹²

Danmark var med i den olympiske bevægelse fra første færd i 1896, hvor vi havde tre deltagere med i Athen, og vi fik vores første IOC-medlem, oberst Niels Holbeck i 1899. Inden da varetog general Viktor Balck fra Sverige lejlighedsvis de danske interesser i IOC. Det skete bl.a. på IOC-mødet i Le Havre i 1897, hvor Balck havde fået grundige, skriftlige instrukser fra DIF om danske ønsker.¹³ Selv efter Danmark havde fået sit eget IOC-medlem kunne det hænde, at Balck blev bedt om hjælp.¹⁴ Sverige er da også, som det bl.a. fremgår af figur 1, helt klart det af de nordiske lande, der har været mest aktivt og indflydelsesrigt på IOC-topplan gennem tiden. Sverige er således det eneste nordiske land, der for det meste har haft to medlemmer af IOC. Balck havde en fremtrædende placering i IOC. Han var med fra 1894, blev i komiteen til 1921 og var i mange år en af Coubertins støtter. På det tidspunkt var hans landsmand Sigfred S. Edstrøm, organisatoren af OL i Stockholm i 1912, netop indtrådt i IOC, hvor han de næste 31 år skulle blive en dominerende figur, beundret af ikke mindst Coubertin selv.¹⁵ Han blev formand for IOC, da han i 1942 efterfulgte Baillet-Latour.

Det er derimod synd at sige, at Danmark prægede det olympiske arbejde i perioden.

Først med Prins Axel i 1931 fik Danmark en IOC repræsentant, der regelmæssigt var til stede ved IOC's møder, engang imellem tog ordet og med tiden selv stillede forslag. Selv om han i en (kort) periode blev medlem af IOC's forretningsudvalg, var han dog langt fra en drivende kraft i det olympiske arbejde, men helt så meget »backbencher« som de tidligere danske IOC-repræsentanter var han altså ikke.¹⁶

Heller ikke Danmarks Olympiske Komite var en udfarende kraft i perioden. De initiativer, man fra dansk side tog til at påvirke IOC i den ene eller anden retning, udsprang fra DIF eller det fællesnordiske idrætssamarbejde. Tre af de vigtigste initiativer skal nævnes i det følgende.

1: Valg af danske IOC-medlemmer, 1906

Da Danmarks første IOC repræsentant, Holbeck, i 1906 ønskede at trække sig tilbage efter næsten syv års passivitet, indstillede DIF med Holbecks stærke støtte den velkvalificerede kaptajn, senere oberst, Fritz Hansen til pladsen. Hansen var formand for DIF og for Danmarks Olympiske Komite (DOK), stiftet i 1905. IOC valgte imidlertid en i danske sportskredse fuldstændig ukendt kaptajn ved navn Torben Grut. Det fik direktør Eugen Stahl Schmidt, der havde grundlagt DIF i 1896, til at protestere over IOC's udnævnelsespolitik i et privat brev til Coubertin. Schmidt, der var en ivrig forkæmper for den olympiske bevægelse og havde været med i Athen 1896, foreslog Coubertin, at IOC-medlemmerne skulle udnævnes ved hjælp af de lande, de kom fra. Coubertin anonymiserede brevet, men brugte det til i »Den Internationale Olympiske Bulletin« at pointere, at IOC netop stod over private, lokale og politiske interesser og var fuld-

Fig. 1: De nordiske IOC-medlemmer 1894-1932. Stiftelsesåret for den nationale olympiske komite i parentes.¹

Danmark (DOK blev stiftet i 1905):

1) Oberst Niels V.S. Holbeck	1899-1906
2) Kaptajn Torben Grut	1906-1912
3) Oberst Fritz Hansen	1913-1922
4) Kontorchef Ivar Nyholm	1922-1931
5) Prins Axel af Danmark	1931-1958

Finland (SOK/FOK:1907):

1) Baron Reinhold von Willebrand	1908-1920
2) Konsul Ernst Krogius	1920-1948

Norge (NOK:1900):

1) Kaptajn, grev Heinrich Angell	1905-1907
2) Thomas Heftye	1907-1908
3) Oberst Johan T. Sverre	1908-1927
4) Hofjægermester, Sir Thomas N. Fearnley	1927-1950

Sverige (SOK:1913):

1) General Viktor G. Balck	1894-1921
2) Grev Clarence von Rosen	1900-1948
3) Direktør, J. Sigfrid Edström	1920-1952

1. Krotee, L. og March, L. (1988) pp. 125-129 og Scherer, K.A. (1995).

stændig selvstændig. I Coubertins forståelse repræsenterede IOC-medlemmerne ikke deres land i IOC, men omvendt IOC i deres land!¹⁷ Det fik Schmidt til at sende ham endnu et brev, hvor han præciserede, at han ikke anfægtede IOC's ret til at vælge, men at det var talentløst at udnævne en person, der ikke havde forstand på området. Også siden hen fastholdt Coubertin imidlertid sit synspunkt.¹⁸ Fritz Hansen blev dog valgt til IOC, da Grut ønskede at trække sig tilbage i 1912 efter i øvrigt at have demonstreret lige så lidt interesse for IOC's arbejde som forgængeren Holbeck.

Mysteriet om Gruts udnævnelse er dog siden hen blevet løst. Det viser sig, at det var Coubertin, der personligt havde udnævnt Torben Grut, som han havde fundet

frem til via den franske militærattache i København.¹⁹ Militærattacheen havde varmt anbefalet Grut, som han godt nok ikke kendte personligt, men havde hørt om fra andre. Først og fremmest, påpegede attachéen, var Grut velhavende og havde gode forbindelser til det danske kongehus! Det var nok for Coubertin, der ikke havde villet have Hansen som IOC medlem, fordi denne bl.a. havde gjort sig til talsmand for, at De Olympiske Lege permanent skulle placeres i Grækenland. Ydermere kan det have haft betydning, at Hansen var personlig uven med det svenske IOC-medlem Balck, der var en af Coubertins støtter i IOC. Balck arbejdede på det tidspunkt for at sikre støtte til Sveriges kandidatur til OL i 1912 og blandede sig derfor i udnævnelsen af såvel Norges IOC-repræsentant, Henrik Angell, som det finske medlem, Reinhold von Willebrand.²⁰ At få en person som IOC medlem, som man ikke helt kunne stole på stemte »rigtigt«, var ikke noget for Balck. Og slet ikke for Coubertin på et tidspunkt, hvor han i forvejen ikke sad helt sikkert i sadlen i IOC.

En yderligere vinkel på historien er imidlertid, at inden Coubertin overhovedet henvendte sig til den franske militærattache, havde han via Holbeck forsøgt at finde en dansk kunstner som IOC-repræsentant! Det gjorde han formentlig, fordi han i forsommeren 1906 forberedte en konference om de kunstkonkurrencer, der skulle blive en integreret del af De Olympiske Lege fra 1912-1948. Holbeck sendte ham pligtskyldigt under svage protester navne på ti danske kunstnere, der med enkelte undtagelser havde det til fælles, at de vidste endnu mindre om dansk idræt end Grut, der trods alt spillede golf, men Coubertin brugte dem altså ikke alligevel.²¹

20 år efter forsøgte Danmark endnu en gang, denne gang i samarbejde med de

øvrige nordiske lande, at ændre IOCs politik, hvad angik udvælgelse af IOC-medlemmer. I forbindelse med IOC-mødet i Prag i 1925 blev de nordiske lande enige om at foreslå, at IOC-medlemmerne skulle udnævnes lokalt. Man fandt det udemokratisk, at IOC var selvsupplerende og »De nordiske Rigs-Idrætsforbunds Fælleskomité« (»Fælleskomiteen«), stiftet i 1918, besluttede at bemyndige Sveriges Olympiske Komite til at sende IOC et brev og foreslå, at IOCs sammensætning »grundas på förslag från de nationella olympiska kommittéerna«.²² Brevet blev sendt i maj 1925, og da svaret efter en rykker nåede frem halvandet år efter, var det helt afvisende og på linie med det, Schmidt havde fået 20 år tidligere. IOC valgte selv sine repræsentanter, som allerede Coubertin havde bestemt det, fastslog IOCs nye præsident, Baillet-Latour, i sit svar.²³

2: IOC som opmand, 1925

Ved det ovennævnte møde i Prag, hvor »Fælleskomiteen« forgæves havde arbejdet for en ny udnævnelsespolitik af IOC-medlemmer, kom IOC i øvrigt, selv om det næppe var kendt for organisationen selv, til at virke som en slags »opmand« for intern nordisk uenighed i amatør sagen. Det skete i spørgsmålene om refundering af udgifter og kompensering for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med idrætsudøvelse. Begge spørgsmål dukkede tidligt op i den olympiske bevægelse, og allerede i 1905 vedtog IOC, at amatører kunne få udgifter refunderet. Problemet var dog langt fra løst dermed, ikke mindst fordi de internationale forbund havde forskellige definitioner af, hvad der var »udgifter« ved sportsudøvelse.²⁴ Spørgsmålet om at kompensere tabt arbejdsfortjeneste blev i endnu mindre grad løst i perioden. Det blev regelmæssigt

diskuteret, men da det endelig blev afgjort i Prag i 1925, skete det ved helt at forbyde den slags kompensering. En af de stærkeste modstandere var Sveriges Sigfried Edström, IOC's senere formand, der stærkt advarede mod at »open wide the flood gates«. ²⁵

Sverige og Finland, sidstnævnte var kommet med i det nordiske idrætssamarbejde samme år efter uofficielt at have været med siden 1921, var mod kompensering, Danmark og Norge var for og havde allerede indført bestemmelsen i deres amatørlove. Hvor Danmark nærmest ønskede en generel tilladelse, ville Norge dog kun give den i særlige tilfælde. For ikke at splitte det nordiske samarbejde besluttede Sverige og Finland indtil videre at respektere Danmarks og Norges beslutning om at kompensere tabt arbejdsfortjeneste, men kun i »stærkt begrænsede tilfælde«. ²⁶ Meningen var, at IOC's beslutning i Prag efterfølgende skulle respekteres af samtlige nordiske lande, hvad den da også blev i første omgang. ²⁷ IOC's holdning kom derved til at være bestemmende for de nordiske lande og forhindrede, at amatørspørgsmålet endnu engang skulle være medvirkende til at ødelægge det nordiske samarbejde, som det havde været tilfældet i 1905-07. ²⁸

Allerede i 1927 blev beslutningen imidlertid revideret. Den internationale fodboldorganisation FIFA vedtog i 1926 at tillade kompensering af tabt arbejdsfortjeneste. Man fandt det bl.a. selvmodsigende, at hvis én fodboldspillers arbejdsgiver betalte løn, mens en anden fodboldspillers arbejdsgiver ikke gjorde, så var den første fodboldspiller amatør, mens den anden var professionel, hvis han fik sit tab erstattet. Med udsigt til enten at få »professionelle« fodboldspillere ved OL i Amsterdam i 1928 eller helt at måtte aflyse fodboldtur-

neringen, besluttede IOC at give midlertidig tilladelse til at kompensere tabt arbejdsfortjeneste. I protest herimod udeblev et engelsk fodboldhold fra Amsterdam, og efter Legene omstødte IOC sin beslutning. Først efter OL i Helsinki i 1952 blev IOC's holdning til kompensering for tabt arbejdsfortjeneste igen positiv. ²⁹

3: Danmark, IOC og international politik, 1918-1920

Den tredje case er bemærkelsesværdig derved, at den ikke kun omfatter forholdet mellem IOC og Danmark (Norden), men eksplicit inddrager den danske regering i beslutningsprocessen. Sagen tager sit udspring i 1918, og som det var tilfældet i det førnævnte eksempel fra 1925, involverede Danmark sig ikke alene, men via den nystiftede »Fælleskomiteen«.

De nordiske lande var neutrale under 1. Verdenskrig, hvilket øgede den internordiske idrætsaktivitet, efterhånden som de øvrige internationale forbindelser sandede til. I de sidste krigsår forsøgte man at blive enige de nordiske lande imellem om reglerne for udenlandsk idrætsdeltagelse i Norden. Dette punkt var også på dagsordenen på et møde i København i maj 1918. Norge havde tilsyneladende fundet en løsning på problemet for sit eget vedkommende året før, og den blev nu også vedtaget af Danmark og Sverige. Løsningen var simpel: Fremover kunne nordiske idrætsmænd kun deltage i konkurrencer i udlandet med sit specialforbunds tilladelse. ³⁰

Denne beslutning kunne bruges til at kontrollere sportssamkvemet mellem Norden og omverdenen. Det var der allerede brug for under krigen, men, skulle det vise sig, især efter krigens afslutning, hvor Tyskland og de andre tabere blev udelukket fra internationalt idrætssamarbejde. De

måtte f.eks. ikke deltage ved OL i Antwerpen i 1920.³¹ Som Coubertin udtrykte det: »Common sense suggested that it would hardly be wise for a German team to appear in the Olympic stadium before 1924«. ³² De sejrende lande meddelte omverdenen, at lande, der forbrød sig mod denne beslutning og alligevel samarbejdede, selv kunne risikere udelukkelse.

Forløbet er et godt eksempel på, at IOC heller ikke den gang reelt kunne holde sig ude af international politik. Coubertin og senere præsidenter har altid hævdet, at den olympiske idé var hævet over den slags trivialiteter. En af de præsidenter, der ivrigst fastholdt, at sport og politik ikke skulle blandes, var svenskeren Edström (IOC-præsident 1942-1952). Allerede i 1923 fastslog han, at »the IOC must avoid all interference in the political sphere«. ³³ Siden hen gjorde han sig store anstrengelser for at holde den olympiske bevægelse ude af politik. Et eksempel herpå var hans holdning til den internationale diskussion om jødespørgsmålet i optakten til OL i Berlin i 1936. Edström var dengang foruden IOC-medlem også formand for det internationale atletikforbund, og det var helt klart hans holdning, at hvad der skete i Tyskland, kom ikke IOC og den olympiske bevægelse ved. ³⁴

Konfronteret med sejrherrenes boykottrussel valgte de nordiske lande efter 1. Verdenskrig i modsætning til Coubertin at forsøge at holde sport og politik adskilt. »Fælleskomiteen« reagerede skarpt, skarpere end den siden hen brød sig om. Ved et møde i november 1919 blev komiteen nemlig enig om at fastslå overfor omverdenen, at de nordiske lande selv bestemte, hvem de ville have idrætssamarbejde med. Det blev besluttet at: »de nordiske Landes Idrætsforbund sætte deres broderlige og endrægtige Samarbejde på Idrættens Område saa højt, at hvis et af deres Specialfor-

bund ... maatte blive udelukket fra aabne internationale Stævner vil de øvrige skandinaviske Idrætsforbund støtte den saaledes udelukkede Part«. ³⁵ Den støtte, der her var tale om, var således den stærkest mulige. De andre nordiske lande ville simpelt hen boykotte det pågældende arrangement og melde fra. Det gjaldt også, fastslog man, De Olympiske Lege. ³⁶ Yderligere fik man Finland, der endnu ikke var officielt med i det nordiske arbejde, til at tilslutte sig beslutningen. ³⁷ Indtil videre vedtog de nordiske lande dog at anbefale deres medlemmer – de nationale forbund – ikke ligefrem at indbyde de udelukkede lande til stævner og konkurrencer. Man ville trods alt ikke løbe nogen unødigt risiko.

Denne vedtagelse var imidlertid lige på grænsen af, hvad det var muligt at få gennemført. I Danmark skrev DIF således først under efter interne diskussioner og efter at have præciseret, at boykotten kun kunne gælde aktiviteter, der blev dyrket i Danmark. Endvidere bad man også den danske regering om tilladelse til at skrive under. Det fik man. I Danmark gav regeringen således tilladelse til, at sport og politik skulle holdes adskilt! ³⁸ Glad for beslutningen var man langt fra i DIF. Især ikke efter at det i løbet af december viste sig, at det var svært at overtale cyklisterne og skytterne, der ikke var medlem af DIF, til at holde igen med det internationale samarbejde. ³⁹ De nordiske lande valgte derfor i januar 1920 at søge at hemmeligholde overenskomsten »længst mulig og helst til Olympiaden i Antwerpen er over«. ⁴⁰ Samtidig holdt DIF et fortroligt møde med et belgisk regeringsmedlem, der fik at vide, at det ville volde problemer i hele Norden, hvis et enkelt nordisk land blev udelukket, men »Selvfølgelig blev Protokollen ikke berørt med et eneste Ord«, beroligede DIF de andre nordiske lande. ⁴¹

Det var imidlertid lige ved at gå galt i fodbold, hvor FIFA for en periode blev sprængt på boykotspørgsmålet, og også i gymnastik, skydning og svømning var der problemer.⁴² Alt i alt lykkedes den nordiske plan dog, selv om der i nogle måneder blev manøvreret i stormfuldt farvand. På den ene side markerede de nordiske lande, at de var neutrale. På den anden side sikrede den hemmelige overenskomst og vedtagelsen om, at nordiske sportsfolk ikke kunne konkurrere med udlandet uden tilladelse, at der ikke opstod problemer. De nordiske lande red således stormen af. Det blev ikke nødvendigt at føre den drastiske beslutning om gensidig opbakning ud i livet. Og selv om Tyskland heller ikke blev inviteret med til OL i Paris i 1924, lægede tiden som sædvanligt alle sår. Ved OL i 1928 i Amsterdam var den olympiske familie samlet igen. Én undtagelse var der dog. Der skulle gå yderligere mange år, før Rusland i skikkelse af Sovjetunionen igen blev optaget i det gode selskab. Det skete først ved OL i Helsinki i 1952.

Sport og opdragelse

I 1930 påpegede en ung folkeskolelærer, senere professor i pædagogik ved Københavns Universitet, K. Grue-Sørensen, at nok kan man i gymnastik etablere en ydre disciplin, men den bliver ikke automatisk og med sikkerhed til selvdisciplin. Og skulle man endelig have held med at udvikle selvdisciplin indenfor det gymnastiske område, er der ingen garanti for at den kan overføres til andre af livets områder.⁴³ Grue-Sørensen var imidlertid tidligt ude, og hans tilbageholdenhed i troen på, hvad man kunne tillægge idrætten af opdragende værdi, var sjælden i 1930'erne, hvor langt de fleste var overbevist om, at idræt i almindelighed havde store opdragende

egenskaber, ja mange ligefrem fandt det »videnskabeligt bevist«.⁴⁴ Idrættens såkaldte transferværdi, altså problemet om hvorvidt det, som læres i en idrætslig sammenhæng, kan overføres til andre sammenhænge, er stadig omdiskuteret, og selv om mange også i vore dage mener, at idrætten har en socialiserende virkning, er der stor uenighed om socialiseringens omfang, art og virkemåde.

Det var der som antydnet ikke i denne artikels periode, hvor man blandt idrætspædagoger og -ledere som udgangspunkt var overbevist om, at idræt havde en stor opdragende virkning. Det, man kunne diskutere, var om gymnastik eller amatør-sport var bedst egnet. Professionel sport havde, var man enig om, kun negativ opdragende virkning. Det var holdningen i Danmark, men det var også holdningen i resten af Europa og i IOC. I vore dage er der vel næppe mange, der tror på, at idrættens opdragende virkning ligefrem er videnskabeligt bevist, og endnu færre tror på, at lige netop gymnastik bør være den foretrukne aktivitet. Men selve troen på »idræt som middel« eksisterer uantastet. For tiden ses sporten og idrætsforeningen f.eks. som velegnet til uddannelse af børn og unge i demokrati, tolerance og integration samt som arenaer, hvor de kan møde synlige voksne, der stiller krav. Men hvori bestod så sportens opdragende potentialer før 2. Verdenskrig set med DIFs og IOCs øjne?

I Danmark kan sportens etablering ca. 1890-1920 ses som en del af det moderne gennembrud⁴⁵, som den økonomisk, socialt, kulturelt og politisk sejrende middelklasse var en væsentlig del af. I sporten blev borgerskabets normer med hensyn til hygiejne, præcision, påklædning og adfærd søgt overført til idrætsudøverne, hvoraf de fleste allerede i begyndelsen af 1900-tallet

kom fra arbejderklassen. Forsøget på normførelse gennem sporten skete især ved hjælp af de regelsæt, ikke mindst amatør- og ordensreglementerne, der samlet konstituerede sportsudøvelsen.⁴⁶ Den dominerende middelklasse indrettede verdenen – herunder sportsverdenen – som den bedste af alle verdener – nemlig dens egen. Sportens ideologi, som den f.eks. kom til udtryk i sportsorganisationernes struktur og opbygning samt amatør- og ordensreglernes indhold, adskilte sig derfor principielt ikke fra indretningen af en række andre institutioner i tiden.⁴⁷

Sporten havde dog ikke kun en opdragende virkning over for udøverne, var man enige om, men også over for publikum. Det var især Coubertin meget optaget af, og han så De Olympiske Lege som et velegnet sted også for publikums opdragelse.

Der er givetvis mange ting, Coubertin ville være utilfreds med, hvis han kunne opleve den olympiske bevægelse i dag, men festivitassen, pompøsiteten og ritualerne omkring selve afviklingen af OL ville næppe være en af dem. Den olympiske bevægelse har nemlig i årenes løb tilføjet sportsudøvelsen et ekstra element af ritualisering, der i sin form og udførelse spiller på genkendelighed og nostalgi. Det er sket successivt og med Coubertins store opmuntring og billigelse, så længe han levede. Tidligt (1894) indførte han det i vore dage globalt kendte og ofte citerede overordnede motto: *Hurtigere, højere, stærkere*, og sideløbende en række ritualer, der opstod efterhånden. Dem er der som bekendt ikke blevet færre af i årenes løb, og i vore dage er de nøje planlagt og minutiøst beskrevet i manualer. Det drejer sig om de omfattende åbnings- og afslutningsceremonier indeholdende ind- og udmarch, edsaflægninger, taler, show, olympisk ild, fakkelløb, flag med ringe, hymne, fanfare, ka-

nonsalut, fredsduer, emblemer og overdragelse af fane og værtskab til næste by. Mellem åbning og afslutning er der yderligere en række medaljeoverrækkelser, sejrsceremonier, nationalmelodier og »æresrunder« af prominente vindere. Yderligere placeres diverse OL i kronologisk rækkefølge som perler på en snor. Alle har de et nummer, hvad enten de er blevet afholdt eller aflyst på grund af krig, som det har været tilfældet i 1916, 1940 og 1944. Alle ritualerne, pompem og pragten, rækker naturligvis ud over selve sportsudøvelsens krav, men giver legene en fælles, nostalgisk referenceramme, der fortæller, at såvel orden, stabilitet, sammenhæng og genkendelighed som oplevelse, fest, farve og fascination eksisterer i en forvirret verden. Da alt dette samtidig er noget store dele af verdens befolkning er vokset op med via TV-mediet, kan man måske tale om, at der i forbindelse med De Olympiske Lege eksisterer en slags fælles, global referenceramme. Hvad denne referencerammen i givet fald betyder i en eventuel socialiserende retning er dog endnu ikke blevet nærmere undersøgt, og noget tyder i øvrigt på, at De Olympiske Lege er mere velegnet til betoning af national identitet end global.⁴⁸

Danmark, Coubertin og olympismen

Som noget unikt har den olympiske bevægelse som nævnt et udbygget filosofisk system kaldet olympismen. I den argumenteres for indførelsen af en særlig etik i forbindelse med idrætsudøvelse, der bl.a. kan være med til at sikre mellemfølelig forståelse og fred. Denne filosofi, konstrueret af Coubertin og beskrevet i hans store litterære produktion, var dog i Norden ukendt ud over en snæver kreds langt op i det 20. århundrede. I Danmark er det således do-

kumenteret, at Coubertin som person og olympismen som ideologi, var ukendt i den største danske avis, *Dagbladet Politiken*, før OL i Berlin i 1936. I perioden 1894-1932, hvor avisen grundigt behandlede diverse OL (bortset fra 1904, hvor Danmark ikke deltog), blev Coubertins navn således kun nævnt to gange, i ganske korte notisser. At De Olympiske Lege skulle hvile på en særlig ideologi, nævnes aldrig. Den udbredte brug – også dengang – af bon mots som »fair play«, »tab og vind med samme sind«, »det vigtigste er ikke at vinde« osv., kan ikke, selv om det er forsøgt, kaldes olympisme.⁴⁹ Det er almindelig fælles-europæisk sportspædagogisk tankegods. Heller ikke uden for Danmark var Coubertin som person og olympismen som idé kendt og anerkendt uden for en snæver kreds.⁵⁰ Såvel Coubertin som olympismen og den olympiske idé druknede helt og aldeles i verdensudstillingerne⁵¹ i 1900 og 1904, og at legene overhovedet overlevede til 1912, undrer mange. Der skulle endvidere gå en del år, før legene blev set i kronologisk sammenhæng og ikke som mere eller mindre løsrevne verdensmesterskaber.⁵² Alt i alt kan det siges, at den offentlige interesse for OL var stor i Danmark og Norden i perioden, men interessen for den olympiske bevægelse var lille. Selv i Sverige, hvor så fremtrædende (i IOC-sammenhæng såvel som i det svenske samfundsliv) folk som Balck og Edström virkede, kan man i det 30 bind store opslagsværk *Svensk Uppslagsbok* ikke i de ellers grundige biografier over de to herrer finde nogen oplysning om deres engagement og arbejde i den internationale olympiske bevægelse.⁵³

I sin konstruktion af olympismen er den store indflydelse, Coubertin modtog fra det engelske skole- og sportssystem central og velbeskrevet. Mindre veldokumenteret,

men også af betydning er Coubertins inspiration fra USA, som han besøgte i 1890'erne. På et tidspunkt blev han ligefrem betragtet som en slags ekspert i USA's forhold i intellektuelle kredse i Paris.⁵⁴ Den engelske indflydelse på sportens område var også stor i de nordiske lande.⁵⁵ Fra England kom parlamentarismen, industrialismen, liberalismen og sporten i løbet af det 19. århundrede, og engelsk kultur blev generelt positivt opfattet af middelklassen i Norden. For Danmarks vedkommende havde tiltrækningen til England også en ren nationalistisk vinkel. Det er påpeget, hvorledes det at være proengelsk var det samme som at være antitysk, hvad mange var efter 1864.⁵⁶

Coubertin var overbevist om, at idrætten havde store pædagogiske muligheder i forhold til opdragelse af datidens ungdom. Det samme var mange danske og andre nordiske idrætsledere. Men hvor Coubertin gennem hele livet forsøgte at forholde sig filosofisk og ideologisk til sportens muligheder og således skabe en overordnet ramme, kaldet »Olympismen«, for sin sportspædagogiske interesse, var dette ikke tilfældet med de nordiske idrætsledere. Coubertin publicerede tusindvis af sider om disse emner. Det er derimod blevet påpeget, hvorledes sportens ideologiske perspektiver generelt var stærkt underprioriterede hos århundredskiftets svenske idrætsledere. Det samme var tilfældet i Danmark. Praktik kom før teori.⁵⁷ I Norden var man mere optaget af at organisere sport og af at opdrage til at dyrke sport end af at filosofere og teoretisere dybere over, hvori sportens højt priste egenskaber egentlig bestod.

Hvad var det så for en pædagogisk idéverden, som Coubertin elaborerede på hele sit liv, og hvor sporten var midlet til at nå de pædagogiske visioner? Det er et godt

Til OL i 1896 i Athen tegnede Coubertins far, Charles de Coubertin, denne plakat, der indeholder mange af olympismens symboler. De moderne Lege knyttes således til de klassiske. Kunst knyttes til sport. Sport knyttes til religion. Elite knyttes til bredde. Teknologi/fremskridt knyttes til tradition.

spørgsmål, men svært at besvare.⁵⁸ Man kan selvfølgelig argumentere for, at det også kan være lige meget, i og med Coubertins idéverden kun har sat sig få direkte spor i Danmark. Imidlertid har vi jo trods alt deltaget med liv og lyst i samtlige OL – med undtagelse af 1904 – siden 1896 og i mange lande, herunder flere europæiske, spiller olympismen faktisk en rolle som filosofisk og opdragelsesmæssig baggrund for såvel skoleidræt som frivillig idræt.

Coubertin udtrykte sig ikke altid entydigt i sine skrifter, og begrebet olympisme udviklede han i årenes løb. Men hvis det

skal udtrykkes kort, må olympismen forstås både som sindstilstand: »en religiøs følelse« og som adfærd: »en moralsk målestok«. Olympismen opstår gennem sportsudøvelse hos såvel udøvere, ledere og publikum, men virker også udenfor selve sportsudøvelsen. Omvendt kan den kun opstå, hvis sport organiseres, udøves og beskues med udgangspunkt i respekt for og hengivenhed til sport, hvis alle parter gør sig umage for at yde det optimale. De Olympiske Lege, der afholdes hvert fjerde år, og hvor det ypperste præsteres, tjente ifølge Coubertin som inspiration til dagligdagen.

Er olympismens teoretiske indhold svært at beskrive, er den praktiske virkning det ikke mindre. Hvordan tænkte han sig, at sport udført i olympismens ånd kunne virke på såvel den enkelte udøver som på samfundet?

Olympisme-sporten giver den enkelte udøver en fysisk og moralsk udvikling, hævdede Coubertin. Det sker dels gennem udførelse af aktivitet og bevægelse i sig selv, dels gennem den disciplinering og kontrol af såvel krop som intellekt, som træning og konkurrence kræver. Desuden opnås en følelse af respekt for modstanderen, også når vedkommende kommer fra et andet land. Endelig opnår udøveren en æstetisk følsomhed. Den opstår via oplevelsen og påskønnelsen af de idrætslige bevægelers skønhed, og Coubertins hævdede, at den kunne overføres til andre områder af kulturen.

Olympisme-sporten kan dog også påvirke hele samfundet. Det kan først og fremmest ske gennem massedeltagelse. Hvis sport og leg udbredes til så mange unge som muligt, kan der skabes det, Coubertin kaldte »ungdommens demokrati«. Han betegnede ungdommen som det »menneskelige forår« og viede De Olympiske Lege til

dem. Hvad ligger nemlig denne livsepoke nærmere end lysten til at stræbe: hurtigere – højere – stærkere? Massedeltagelse i sport kan yderligere styrke en generel dannelse, idet udbredelse af sportsudøvelse, ifølge Coubertin, kan give særligt gunstige muligheder for at uddanne, opdrage og hjælpe såvel enkeltindivider som grupper i læringsprocessen. Coubertin hævdede i den sammenhæng, at fysisk udfoldelse fremmede intellektuel udvikling. Også på det etiske område kan sportsdeltagelse hjælpe samfundet, idet den kan skabe en høj standard i adfærd overfor hinanden. Denne adfærd kaldte Coubertin »den nye ridderlighed«. Endvidere bør sportens udøvere især stræbe efter at udøve den perfekte præstation, fremhævede Coubertin. Heri kan naturligvis ligge en række personlige motiver, men den samfundsmæssige betydning findes i inspirationskraften: »For at få hundrede engageret i kropskultur, må halvtreds engageres i sport. For at få halvtreds engageret i sport, må tyve specialisere sig. For at få tyve til at specialisere sig, må fem kunne præstere forbløffende heltegerninger«. Det lyder jo nærmest som en tidlig kommentar til den løbende danske debat om, hvorvidt elite skaber bredde og omvendt! Endelig bør olympismens internationale aspekter nævnes. Her hævdedes det f.eks., at kunst knyttet til De Olympiske Lege kunne skabe en fælles international kultur. Det var et af Coubertins væsentligste argumenter for at indføre OL-konkurrencer i kunst fra OL i Stockholm i 1912, hvorefter de var på programmet til og med OL i London i 1948. Også verdensfreden lå Coubertin på sinde. Ved at skabe en bevægelse – et broderskab, hvis medlemmer skulle stå over racemæssige, religiøse, politiske og økonomiske forhold, ville international forståelse blive fremmet, hvilket ville bidrage til verdensfreden, hævdede Coubertin.

DIF, IOC og Amatørisme

Indtil 1970'erne var det umuligt for IOC at forestille sig sand olympisme opstå udenfor amatørporten. Amatørismen var kort sagt den eneste tænkelige ramme for den olympiske sport, hvis olympisme skulle kunne opnås. Men dermed var også sagt, at olympismen i den olympiske bevægelse var overordnet amatørismen, der kun tjente som ramme. Men i mange idrætslederers øjne i og uden for Danmark var amatørporten mere end en ramme. Amatørismen var for dem det overordnede princip for al ordentlig sportsudøvelse og havde som sådan en moralsk, opdragende kvalitet i sig selv. Paradoksalt nok havde Coubertin til at begynde med ikke været specielt begejstret for amatørsport. Han opfattede nærmest amatørreglerne som lidt latterlige⁵⁹ og gik kun med til dem af taktiske grunde, fordi især englænderne nu engang syntes, de var så vigtige: »To me, sport was a religion with its church, dogmas, service ... but above all a religious feeling, and it seemed to me as childish to make all this depend on whether an athlete had received a five franc coin as automatically to consider the parish verger an unbeliever because he receives a salary for looking after the church«. ⁶⁰ Men Coubertin bøjede sig. Han var pragmatiker og lagde aldrig skjul på, at han ofte forholdt sig taktisk til omgivelserne. ⁶¹ Det har fået mange historikere til at rose ham som en stor strateg, mens mere kritisk indstillede har set det som et eksempel på at »the Olympic movement has never possessed an ethic«. ⁶²

På længere sigt blev amatørismen indført i den olympiske bevægelse i et sådant omfang, at den til sidst blev opfattet som et af bevægelsens væsentligste kendetegn. Ved såvel OL i 1896 i Athen som i 1900 i Paris havde professionelle fægttere konkurreret,

og i 1904 i St. Louis havde professionelle cyklistere deltaget. Dernæst strammedes nettet, og fra OL i Stockholm i 1912 var amatørismen som princip fuldt indført.⁶³ Det var dog først i 1925 på IOC's møde i Prag, at den første amatørdefinition officielt blev vedtaget.⁶⁴ Som bekendt blev problemet ikke løst dermed. Den nye definition var på den ene side enkel, idet den fastslog at: »An amateur is one who devotes himself to sport for sport's sake without deriving from it, directly or indirectly, the means of existence. A professional is one who derives the means of existence entirely or partly from sport«.⁶⁵ På den anden side var det klart for de fleste, at definitionen indeholdt en klassemodsatning. Det er som bekendt de rige, der har pengene, og penge var nødvendige i en række sportsgrene allerede før Coubertins afgang i 1925, hvis man overhovedet skulle gøre sig håb om at leve op til international standard. I stedet for at tjene et etisk formål kom amatørreglerne til at opmuntre mange til de gerninger, de var konstrueret til at fordømme. For mange atleter var det simpelthen umuligt at klare sig i forhold til amatørreglerne uden løgn, svindel og hykleri.⁶⁶

Det gjaldt naturligvis især atleter fra lande, hvor der ikke var støtte at hente i et veludbygget sportsligt bagland. Sportsfolkene fra de nordiske lande var i virkeligheden bedre stillet end de fleste andre, hvis sporten skulle udøves inden for amatørismens rammer. Det nordiske sportssystem var også dengang baseret på frivillige foreninger, der ofte fik stillet faciliteter til rådighed af kommunen, og på organisationer som DIF, der havde indtægter både fra staten og fra privat side. Selvom den offentlige støtte samlet set ikke var stor, og i Danmark var den i øvrigt mindst i Norden, kunne den dog i et vist omfang støtte eliten med faciliteter, trænere og rejseudgifter. Som be-

kendt har det dog på ingen måde forhindret nordiske sportsfolk i at komme på kollisionskurs med amatørreglerne.

Den mest berømte nordiske sportsmand, der nåede at komme i klemme i OL's amatørregler, inden de i 1974 blev fjernet fra det olympiske charter, var den finske løber, Paavo Nurmi (1897-1973). Han dukkede op på den olympiske scene i 1920 og vandt tre guldmedaljer. I 1924 vandt han yderligere fire, mens det i 1928 »kun« blev til to guld- og tre sølvmedaljer. Det var ikke kun det, at Nurmi vandt ni guld- og tre sølvmedaljer og i øvrigt satte 22 godkendte verdensrekorder på distancer fra 1.500 m til 20 km, der gjorde ham så interessant i samtiden. Det var bestemt heller ikke hans medietække, idet han næsten ikke var til at slå et ord af. Det, samtiden beundrede, var den måde, han løb og vandt på. Han løb tilsyneladende ikke mod sine modstandere, men mod sit stopur. Han blev i 1920'erne et symbol på perfektion.⁶⁷ Baggrunden for hans sejre var en i samtiden eksemplær træningsflid, der satte ham i stand til ved OL i 1924 at vinde guld i 1.500 m og 5.000 m med en times mellemrum.

Det var hans hensigt at afslutte sin olympiske karriere med at vinde maratonløbet ved OL i Los Angeles i 1932. Han havde tilmeldt sig og havde kort forinden løbet distancen på en tid, der var uofficiel verdensrekord i mange år. Men kort før OL blev Nurmi erklæret professionel. Han havde længe haft: »the lowest heart beat and the highest asking price of any athlete in the world«.⁶⁸ Efter reglerne var sagen derfor klar. Nurmi måtte godt være træningsnarkoman, han måtte også godt drage verden rundt, være væk fra familie og venner i lange perioder, henrykke tusinder og fylde arrangørernes kasser. Men han måtte ikke kunne leve af det. En komité bestående af bl.a. Edström diskvalificerede Nurmi.

På IOC-mødet i 1925 i Prag havde der været røster fremme om, at IOC helt skulle overdrage det til de internationale forbund at fastlægge deres egne amatørregler i stedet for at forsøge at håndhæve fællesregler. Det kunne have sparet den olympiske bevægelse for megen diskussion, men blev afvist og i øvrigt først vedtaget 50 år efter.⁶⁹ Allerede samme år vedtog Dansk Idræts-Forbund definitivt at opgive sin kamp for fællesregler. Det blev vedtaget, at de forskellige sportsgrene måtte have deres egne regler, så længe de var i overensstemmelse med de respektive internationale forbunds.⁷⁰ Den holdning herskede også i de andre nordiske lande.

Den amatørdefinition, som Paavo Nurmi blev dømt efter i 1932, er formentlig den enklest mulige, idet den inddelte de aktive i »amatører« og »professionelle«. Mere »s sofistikerede« forsøg på i stedet at opdele de aktive i »amatører« og »ikke-amatører«, som Danmark havde praktiseret fra 1897-1918, blev undladt i den olympiske bevægelse. Formålet med at indføre begrebet »ikke-amatør« i Danmark i stedet for »professionel« havde været at udstrække kontrollen med de aktive. En ikke-amatør var nemlig både en, der fik penge for at dyrke idræt (altså en professionel i traditionel IOC-forstand), men det kunne også være »en i offentligheden berygtet person«, en der havde gæld, en der talte nedsættende om DIF, en der ikke kunne opføre sig ordentligt, eller en der var usømmeligt påklædt under sportsudøvelse. Der var således ikke kun tale om »økonomiske amatørregler«, men også om »etiske amatørregler« i Danmark fra 1897-1918.⁷¹ At overtræde »etiske amatørregler« var således det samme som at overtræde solide borgerlige normer for ordentlig adfærd, og det blev straffet hårdt.

Mere end 600 danske sportsmænd og

(få) kvinder blev frem til 1918 udelukket fra sportsudøvelse i en periode på mindst tre år. Mere end 98% af udelukkelseerne var for overtrædelse af »etiske« regler om adfærd på og uden for sportspladsen. Selvom de fleste af de etiske lovovertrædelser var »gæld«, sædvanligvis kontingentrestance, var det altså ikke en sag for den enkelte forening, men for DIFs »Amatør- og ordensudvalg«.⁷² Det var lederne i DIF, der havde skabt reglerne, og det var dem, der sad i »Amatør- og ordensudvalget«.

Også i den olympiske bevægelse er der utallige eksempler på, at ledere har fundet det nødvendigt at udelukke aktive pga. såkaldt dårlig adfærd. Et af de mere kuriøse eksempler er USA's udelukkelse af trespringeren Dan Ahearn fra OL i 1920. Han havde nægtet at sove i en seng, der var for kort. Først da hans holdkammerater truede med strejke, blev han taget til nåde igen.⁷³

Opsamling

IOC blev dannet i juni 1894 af Pierre de Coubertin bl.a. med inspiration fra den internationale fredsbevægelse. Medlemmerne var mænd, især fra overklassen, håndplukket af Coubertin. DIF blev dannet i 1896 af mænd fra det københavnske borgerskab, mange af dem var inspirerede af England. Efter ca. 1900 var arbejderne i flertal i DIF, men borgerskabet bevarede fortsat magten gennem mange år. Det nordiske idrætssamarbejde på organisationsniveau fandt efter et par forsøg sin form i 1918 i »De nordiske Rigs-Idrætsforbunds Fælleskomité«. Formålet var ikke, som ved tidligere forsøg, at skabe fælles idræts- eller amatørregler, men at koordinere det nordiske idrætsarbejde over for resten af verden, herunder IOC. »Fælleskommittens« arbejde er et eksempel på, hvorledes

Vilho Eino Ritola og Paavo Nurmi var landsmænd og konkurrenter. Ved OL i 1928 i Amsterdam vandt Nurmi 10.000 m foran Ritola, der til gengæld på billedet, med nr. 800 på brystet, vandt 5.000 m foran Nurmi.

en gruppe af mindre stater gennem formaliseret organiseret samarbejde prøvede at få indflydelse i IOC i perioden. De nordiske lande brugte ved visse lejligheder IOC som »opmand« for at undgå, at intern uenighed skulle ødelægge det nordiske samarbejde. International politik relateret til første verdenskrig påvirkede forholdet mellem den nordiske sportsbevægelse og de nordiske landes regeringer og IOC. På den ene side demonstrerede de nordiske lande, at de var neutrale i de internationale sportsproblemer. På den anden side sikrede hemmelige aftaler og beslutninger, at problemer kunne ignoreres.

Reglerne for idrætsudøvelse var omkring 1. Verdenskrig af IOC blevet overladt

til de internationale specialforbund, der nu var blevet dannet. Specialforbundene havde også lavet deres egne amatørregler, hvis indhold således kunne variere noget fra idrætsgren til idrætsgren. Men hvor IOC var holdt op med at blande sig i idrætsreglerne, var det ikke tilfældet med amatørreglerne. Her forsøgte IOC lige til 1952 at fastholde en overordnet rolle som vagthund. Dette må ses i sammenhæng med IOC's holdning, at sport, som den kommer til udtryk gennem den olympiske bevægelse, er et pædagogisk middel til at skabe en bedre verden, hvor fred og international forståelse hersker. Det er tankegodt fra Coubertins »Olympisme«, der er et pædagogisk program, der blev udviklet gennem mere end 40 år, og som i princippet står uantastet den dag i dag. I den første del af IOC's historie, frem til 1970'erne var det et krav til sportsudøvelsen, at den skulle ligge inden for amatørismens rammer. Dette havde ikke oprindeligt været Coubertins intention med sit pædagogiske program, men her havde han tidsånden imod sig og måtte bøje sig for engelske gentlemanidealer og amerikanske middelklasseholdninger. I Danmark slog olympismens ideer ikke igennem og var stort set ukendte i perioden bortset fra hos en snæver kreds af internationalt orienterede sportsledere. I perioden 1897-1918 indførte DIF helt unikke amatørregler, der brugte begrebet »ikke-amatør« i stedet for »professionel«. Det gav mulighed for at straffe for overtrædelse af »etiske regler« i stedet for kun som vanlig at kunne straffe for overtrædelse af »økonomiske«. Efter 1918 blev det overladt til de enkelte specialforbund at bestemme amatørreglernes indhold, bare disse var i overensstemmelse med de respektive internationale forbunds. Amatørismen havde kronede dage i Danmark, der først opgav den i 1978, efter at IOC havde opgivet den i 1974.

Noter

1. Det kan muligvis undre, at OL i Berlin i 1936 således kobles til OL efter anden verdenskrig i stedet for til den første periode eller evt. udskilt som et OL helt for sig selv, som det har været tilfældet (i så fald kaldet »Nazi-legene« eller »Hitlers OL«). Moderne forskning i de olympiske leges historie betragter imidlertid i stigende grad OL i Berlin som fremadrettede i stedet for som en parentes. Der er ingen tvivl om, at den tyske ledelse brugte legene i propagandaøjemed til udadtil at dramatisere tysk overlegenhed og indadtil at legitimere krav om fællesskab og troskab, men derudover faldt med OL i Berlin yderligere nogle vigtige brikker på plads m.h.t. de nuværende olympiske leges form og indhold. Se f.eks. Lennartz, K. (2003), pp. 107-110 om den omdiskuterede indmarch i 1936.
2. Ved OL i Sidney var der mere en dobbelt så mange mediefolk (ca. 25.000 som udøvere (ca. 11.000)). Jørgensen, P. (2000b), pp. 26-27.
3. MacAloon, J. (1981), p. IX.
4. Segrave, J. O. og Chu, D. (edit.). (1988), pp. 172-173.
5. Guttmann, A. (1992), pp. 44-48.
6. Kanin, D. B. (1981), pp. 4-5
7. Coubertin, P. de. (1979), pp. 5-6 og 12-13.
8. Coubertin, P. de. (1931), pp. 22-23.
9. Jørgensen, P. (1998), pp. 119-120.
10. Jørgensen, P. (1997b), p. 251.
11. Dittmer, N. (1993), pp. 8-26.
12. Jørgensen, P. (2002), pp. 60-67.
13. Jørgensen, P. (1995), p. 102.
14. Sveriges Riksarkiv (I IIa). »Paris nægtet modtage os. Hvad nu? Svar iaften.« Lød det dramatiske telegram fra Danmark til Balck den 17.2.1900.
15. Det ser ud til, at Edström gjorde et særdeles stort indtryk på IOC i 1912. Se f.eks. Guttmann, A (1992), p. 32. og Coubertin, P. de. (1979), p. 109.
16. IOCs arkiv. Oplysninger om de danske IOC's medlemmer aktiviteter stammer fra de officielle referater fra IOC's konferencer og sessioner og fra de danske IOC-medlemmers arkiv i Lausanne.
17. Jørgensen, P. (1997a), pp. 69-99.
18. Coubertin, P. de. (1979), p. 105.
19. Jørgensen, P. (2003) pp. 38-42.
20. Finell, M. (2000), p. 68.
21. Jørgensen, P. (2003), pp. 38-42.
22. Sveriges Riksarkiv, (Ö-II-b-1, 2).
23. Norges Riksarkiv (PA-90-NIF; 3BO-7411; æske 6 II 10.10.1926-19.10.1926). Brevet fremhæver dog, at den repræsentant, der vælges, ikke må være uacceptabel for det land, han skal tilknyttes.
24. Kanin, D. (1981), p.38, p. 50.
25. Guttmann, E. (1992), p. 44.
26. Sveriges Riksarkiv, (Ö-II-b-1, 23.2.-24.2.1923 og 7.-9.5.1928).
27. Sveriges Riksarkiv (A-I:7, 26.4.1925).
28. Jørgensen, P (1997a) pp. 85-88.
29. Glader, (1981), pp. 48-49.
30. Norges Riksarkiv (PA-90 NIF; 3BO-7411; Æske 6-I 1916-1921). Forslaget var blevet vedtaget i Norge i oktober 1917 på Norges Riksforbunds fællesstyremøde.
31. Kanin, D. (1981), pp. 46-48. Normalt ville det være svært at forhindre et medlemsland at deltage ved OL i 1920. Coubertin og arrangørerne fandt imidlertid en »teknikalitet«. Det var ifølge reglerne det arrangerende land, i dette tilfælde Belgien, der skulle udsende indbydelser. Så Belgien undlod simpelt hen at invitere Aksemagterne.
32. Coubertin, P. de. (1979), p. 100.
33. Leiper, J. M. (1981), p. 112.
34. Rürup, R. (1996), p. 55.
35. Jørgensen, P. (1997a), p. 90.
36. Norges Riksarkiv (PA-90-NIF; 3BO-7411; Æske 6 I (1916-21), 22.11.1919).
37. *ibid.* (6.12.1919-5.1.1920).
38. Jørgensen, P. (1997a), p. 90.
39. Norges Riksarkiv (PA-90-NIF;3-BO-7411; æske I (1916-1921) 12.1.-17.1.1920).
40. *Ibid.*
41. *Ibid.*
42. *Ibid.*
43. Fibæk, L. P. (1995), pp. 275-276.
44. Se f.eks. »kampen« mellem K. A. Knudsen og Johannes Lindhard i Jørgensen, P. (1998), pp. 126-139.
45. Jørgensen, P. (1997a), pp. 35-36.
46. *ibid.*, pp. 75-77 samt Jørgensen, P. (1996) pp. 349-351.
47. Jørgensen, P. (1997a), p. 290.
48. Se Gertrud Phisters artikel, *Olympiske erindringssteder* andetsteds i denne årbog.
49. Lucas, J. (1976) pp. 66-77.
50. Krotee, L. (1988), pp. 117-148. IOC har altid været domineret af Europa. Med undtagelse af Avery Brundage, USA (1952-1972) har IOC's 8 præsidenter altid været fra Europa, der også altid har været overrepræsenteret m.h.t. IOC-medlem-

- mer. IOC altid haft hovedsæde i Europa. Fra 1915 i Lausanne, Schweiz.
51. Hansen, J. (1988), pp. 18-23. Det var et organisatorisk og ikke et ideologisk problem, at OL blev knyttet til verdensstillinger. Verdensstillingskonceptet lå implicit i selve OL-ideen. Om OL og verdensstillingerne se også MacAloon, J. J. (1981), pp. 128-138.
  52. F.eks. Guttman, A. (1992), pp. 21-35.
  53. Svensk Uppslagsbok, bd. 2 (1928, sp. 1175-1176) og bd.7 (1931 sp. 1187-1188).
  54. MacAloon, J. J. (1981), pp. 51-53.
  55. Yttergren, L. (1996), p. 53.
  56. Hansen, J. (1989), pp. 88-89.
  57. Lindroth, J. (1974), pp. 167-169 og 185-187.
  58. Følgende om olympisme er et sammendrag fra: Jørgensen, P. (2000a), pp. 20-22 og 51-52.
  59. Coubertin, P. de. (1979), p. 68.
  60. Coubertin, P. de. (1979), p. 65.
  61. Man skal ikke læse mange sider i Coubertins 'Olympic Memoirs' (1979) for at få det synspunkt bekræftet. Se f.eks. pp. 5-12.
  62. Hoberman, J. (1986), p. 29.
  63. Guttman, A. (1992), p. 21. Allerede i stiftelsesåret, 1894, havde IOC lavet udkast til amatørregler (*Revue Olympique*, 1-1894).
  64. Segrave, J. O. and Chu, D. (1981), p. 37.
  65. Guttman, A. (1992), p. 44.
  66. Strenk, A. (1981), p. 58
  67. Guttman, A. (1992), p. 40.
  68. Dansk Sportsleksikon bd. 2 (1945) pp. 233-234 og Guttman, A. (1992), p. 51.
  69. Guttman, A. (1992), p. 44.
  70. Jørgensen, P. (1997b), pp. 180.
  71. *Ibid.*, pp. 163-180.
  72. *Ibid.*, pp. 205-221.
  73. Strenk, A. (1988), p. 321.

Litteraturliste

- Coubertin P. de. *Mémoires Olympiques* (Lausanne, 1931)
- Coubertin P. de. *Olympic Memoirs* (Lausanne, 1979)
- Dansk Sportsleksikon bd. 2 (København, 1945)
- Dittmer N. *Coubertins zeitgenössischer Pazifismus in der Gründungsphase des IOC*, Diplomarbeit Deutsche Sporthochschule (Köln 1993), IOCs bibliotek (327.01, MA9622). Lausanne
- Finell M. *IOK-medlem nummer 53: R.F. von Willebrand*, pp. 63-81. I: Finlands Idrøttshistoriska Förenings Årsbok-2000
- Glader. *Restrictions Against »Broken-Time«*. I: Segrave, Jeffrey O. and Chu, Donald, *Olympism*. Champaign (Illinois, 1981)
- Guttman A. *The Olympics – A History of the Modern Games* (Illinois, 1992)
- Hansen J. *Fra Chrystal Palace til Athen*, pp. 14-24. I: Idrætshistorisk Årbog, 1988
- Hansen J. »Sport« og »dansk idræt«, pp. 73-90. I: Idrætshistorisk Årbog, 1989
- Hoberman J. *The Olympic Crisis, Sports, Politics and the Moral Order* (New York, 1986)
- Jørgensen P. *Da Coubertin kom i avisen – En undersøgelse af OLs, Coubertins og Olympismens placering i dagbladet Politikens sportsspalter i perioden 1896-1936*, pp. 74-90. I: Idrætshistorisk Årbog 1988
- Jørgensen P. *Det nationale, det nordiske og det internationale*. I: *Trangbæk, Else (m.fl.) Dansk Idrætsliv – Den moderne idræts gennembrud*, bd I, pp.87-103 (København, 1995)
- Jørgensen P. 'Order, Discipline and Self-Control – The Breakthrough for the Danish Sports Federation and Sport 1896-1918', *The International Journal of the History of Sport*, vol.13-3, 1996
- Jørgensen P. *From Balck to Nurmi – The Olympic Movement and the Nordic Nations*, pp. 69-99. I: *The International Journal of the History of Sport*, vol.14-3,1997a
- Jørgensen P. *Ro, Renlighed, Regelmæssighed – Dansk Idræts-Forbund og sportens gennembrud ca. 1896-1918* (Odense, 1997b)
- Jørgensen P. »Ikke at more, men at opdrage« – ca. 1898-1940«. I: Berg-Sørensen, Ivar og Jørgensen, Per (red.). *Én Time Dagligen, Skoleidræt gennem 200 år*, pp.85-150 (Odense 1998)
- Jørgensen P. *Coubertins olympiske lege – Den olympiske bevægelse 1894-1940*. I: Bender, Johan (m.fl.) *På sporet af det olympiske* (Danmarks Idræts-Forbund, 2000a)
- Jørgensen P. *Ud med fodbold og journalister*. Idrætsliv-10-2000, pp. 26-27 (Danmarks Idræts-Forbund 2000b)
- Jørgensen P. *Sport and Society in Transition – The Introduction of Organised Sport in Denmark*. I: Krüger, Arnd og Buss Wolfgang (red.). *Transformations: Continuity and Change in Sport History*

- II, (pp. 60-67). Schriftenreihe des Niedersächsischen Instituts für Sportgeschichte Hoya e. V., Band 17-2002
- Jørgensen P. »When Coubertin Found a Dane of His Own – Ideology and Politics in the Early Olympic Movement«. I: Paul Dietschy (m.fl., red.) *Sport and Ideology* bd. II, (pp. 37-45). VII International Congress of European Committee for Sport History, Besancon 2003
- Kanin D. B. *A Political History of the Olympic Games* (Boulder, Colorado, 1981)
- Krotec L og March L. *An Organizational Analysis of the International Olympic Committee*. I:
- Lauersen P. F. *Idrætsdidaktikkens modernisering* (København, 1995)
- Leiper J. M. *Political Problems in the Olympic Games*. I: Segrave, Jeffrey O. and Chu, Donald, *Olympism* (Champaign, Illinois, 1981)
- Lindroth J. *Idrottens väg til folkrörelse – Studier i svensk idrottsrörelse till 1915* (Uppsala, 1974)
- Lennartz K. *The Parade of Nations – a Symbol of Political Legitimation*. I: Paul Dietschy (m.fl., red.) *Sport and Ideology*, (pp. 99-111). VII International Congress of European Committee for Sport History, Besancon 2003
- Lucas J. *Victorian »Muscular Christianity« – Prologue to the Olympic Games Philosophy*. IOA, 15th Session (1975) (Athen, 1976)
- MacAloon J. J. *This Great Symbol, Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games* (Chicago, 1981)
- Revue Olympique, 1-1894
- Rürup R. (red.). *Die Olympischen Spiele und der Nationalsozialismus* (Berlin, 1996)
- Segrave, J. O. og Chu D. *Olympism*
- Segrave J. O. and Chu D. *The Olympic Games in Transition*, pp. 125-129 (Champaign, Illinois, 1988)
- Scherer K. A. *100 Jahre Olympische Spiele* (Dortmund, 1995)
- Strenk A. *Myth and Reality*. I: Segrave, Jeffrey O. and Chu, Donald, *The Olympic Games in Transition*, pp. 48-49 (Champaign, Illinois, 1988)
- Svensk Uppslagsbok, bd. 2 (sp.1175-1176) og bd.7 (sp.1187-1188) (København 1928 og 1931)
- Yttergren L. *Täflan År Lifvet* (Stockholm 1996)
- Arkivmateriale:
- Danmarks Rigsarkiv, 10.366, formandsprotokollerne IOC's arkiv i Lausanne: Protokollerne med referater fra IOC's konferencer og sessioner
- IOC's arkiv i Lausanne: IOC-medlemmernes arkiv (Danske IOC-medlemmer)
- Norges Riksarkiv, PA-90-NIF; 3BO-7411; æske 6 I, II
- Sveriges Riksarkiv (Balcks arkiv) I IIa vol. 8
- Sveriges Riksarkiv (De nordiske Rigsidrætsforbunds Fælleskomite Handlinger 1916-50) Ö-II-b-1, 2
- Sveriges Riksarkiv (Öfverstyrelsens protokoll) A-I:7